

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 68 Yıl: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 68 Year: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Doi Number:
<http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3832>

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ JANDARMASININ EĞİTİMİ VE VATANDAŞLA OLAN İLİŞKİLERİ THE GENDARME TRAINING AND THEIR RELATIONSHIPS WITH THE CITIZENS DURING THE NATIONAL STRUGGLE PERIOD

Mehmet ÇANLI*
Mehmet ÇANLI**

Öz

“Milli Mücadele Dönemi’nde Jandarmanın Eğitimi ve Vatandaşla Olan İlişkileri” konulu bu çalışmada, Milli Mücadele döneminde Ankara Hükümeti tarafından hazırlanıp, 1922 yılında basılan “Jandarma Karakol Kumandanlarına Rehber” adlı kitapçık çerçevesinde dönemin jandarmasının eğitimi ve vatandaşla olan ilişkileri değerlendirilmiştir.

Jandarma Teşkilatı ile ilgili olarak yapılan akademik çalışmaların her hangi birinde bu kitapçığa rastlanmamıştır. Bu sebeple, söz konusu kitapçığın incelenmesinin, ele alınan dönemde Jandarma personelinin eğitiminin nasıl yapıldığının anlaşılmasına katkı sunacağı kanaatindeyiz. Kitapçık, yüz bir sayfa ve doksan altı bölümden oluşmaktadır. Her bir bölüm, kısa ve öz bir şekilde sorulan sorular ve bunlara verilen cevaplar şeklinde hazırlanmıştır. Kitapçıkta, öncelikle Jandarmanın teşkilat yapısı ve ast üst ilişkileri ele alınmıştır. Bunun yanında, personelin kişisel bakımı ve genel halk sağlığı konusunda bilgiler bulunmaktadır. Personelin vatandaşlara nasıl davranması gerektiği konusunda da detaylı bilgiler verilmektedir.

Rehberde, değişik başlıklar altında verilen 1920’li yıllarda jandarma personelinin eğitimi, teşkilat yapısı ve jandarmanın vatandaşa bakış açısı gibi konular incelenerek, bu konularla ilgili değerlendirilmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Jandarma, Jandarma eğitimi, Jandarma-Vatandaş İlişkileri, Jandarma Karakolu, Harp Esiri.

Abstract

The Evaluation of the Gendarme’s perspective towards the citizens and their mutual relationship and the gendarme’s staff training was prepared by the Ankara Government and published as a booklet in 1922 and the Gendarme’s training and relationships with the citizens are evaluated in the perspective of that period.

In this study, the booklet “Gendarme Station Commanders’ Guide” which was published in 1922 by the Ankara Government during the National Struggle period is going to be evaluated. In all the academic studies on the Gendarme Organization, this booklet has not been found. For this reason I believe that this booklet will shed light on the Gendarme training in that period. The booklet is about 101 pages. It consists of ninety-six parts. Each part is very brief with a short question and answer. The Gendarme staffs’ organization structure and the superior-subordinate relationships were addressed. Apart from this information the personal care and general public health of the staff were also looked at. There was also detailed information on how the Gendarme staff should act towards the citizens.

In the framework of this booklet, evaluations on the Gendarme staff’s training, the organization structure and the Gendarme’s perspective towards the citizens can be found.

Keywords: Gendarme, Gendarme Training, Gendarme- Citizen Relationships, Gendarme Station, War Prisoner.

* Prof. Dr., Hitit Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.
** Dr. Kur. Albay (E)

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni imzalayarak, I. Dünya Savaşı'ndan çekilmiştir. Yirmi beş maddeden oluşan mütarekenin bazı maddeleri, ordunun ve jandarma teşkilatının alacağı yeni şekil konusunda bağlayıcı zorunluluklar getirmektedir. Örneğin beşinci maddede; sınır güvenliği ve iç güvenlik ihtiyacı dışındaki tüm askeri birliklerinin terhis edileceği belirtilmektedir. On altıncı maddeye göre, Hicaz, Asir, Yemen, Suriye ve Irak'taki birlikler en yakın Müttefik Komutanlığı'na teslim olacak ve iç güvenlik için gerekli olanlar hariç Kilikya'daki tüm birlikler bölgeden ayrılacaktır (Bıyıklıoğlu, 1962, 41-43).

Mütareke imzalandığı sırada sekiz ordu ve bazı müstakil birliklerden oluşan Osmanlı ordusunun muharip ve cephe gerisi birliklerinin toplam 400 binden fazla personeli vardır (Bıyıklıoğlu, 1962, 49). Mütarekenin ardından askerler terhis edilmeye ve Ordu Komutanlıkları lağvedilmeye başlanmıştır. Kafkas İslam Ordusu'nun lağvedileceği, mütarekeden önce, 27 Ekim 1918'de emredilmiştir (Bıyıklıoğlu, 1962, 154). Mütareke sonrasında ilk olarak 7 Kasım'da Yıldırım Ordular Grubu ile 7. Ordu lağvedilmiştir (Atatürk İle İlgili Arşiv Belgeleri ..., 1982, 21). Bundan sonra ordu karargâhları lağvedilmeye devam edilmiş ve bu işlem 2 Nisan 1919'da 9. Ordu'nun lağvedilmesiyle tamamlanmıştır. (Bıyıklıoğlu, 1962, 169-170). Lağvedilen bu birliklerden sonra Osmanlı ordusunda toplam dokuz kolordu ve 20 fırka kalmıştır (Bıyıklıoğlu, 1962, 175-180).

7. ve 2. Ordu'nun lağvedilen birliklerinin personeli ile ordunun çekileceği bölgedeki jandarma birlikleri takviye edilmiştir. Bu maksatla 1200 piyade eri Adana vilayeti emrine verilmiştir. Ayrıca süvari birliklerinden Ceyhan ve Islâhiye Jandarma Süvari Alayları teşkil edilmiş, bu alaylar Ceyhan ve Kilis'e konuşlandırılmıştır (Bıyıklıoğlu, 1962, 67).

Ordu birlikleri dış güvenlik ihtiyaçları kadar iç güvenlik ihtiyaçları da dikkate alınarak yeniden konuşlandırılmışlardır. Mütarekenin 24. Maddesinde, altı vilayette (Vilâyat-ı Sitte) karışıklık çıkarsa, bu illerin herhangi birinin işgal edileceği belirtildiğinden, Harbiye Nezareti, 4 Aralık 1918'de, bu bölgedeki askeri birliklerin asayişin sağlanmasında jandarmaya yardımcı olması için bir emir yayımlamıştır.

Bu emirle; doğu hudut bölgesi, altı doğu vilayeti, Trabzon ve doğusu, Samsun, Amasya ve Sivas'tan oluşan dört bölge belirlenmiş ve bu bölgelerin sorumluluğu ordu birlikleri arasında paylaştırmıştır (Bıyıklıoğlu, 1962, 171-174). 11 Aralık 1918'de ise Meclis-i Vükela kararıyla, asayişin sağlanması için Osmanlı ülkesi 10 bölgeye ayrılarak başlarına birer mülkiye müfettişi getirilmesine dair bir plan hazırlanmıştır (Türkmen, 2002, 44-47).

9 Mart 1919'da Samsun'u, 30 Mart'ta da Merzifon'u işgal eden İngilizler, (Bıyıklıoğlu, 1962, 174). Karadeniz bölgesinde Pontus çeteleri ve bunlara tepki olarak kurulan Türk çetelerinin çatışmaları artınca, hükümetten asayişin sağlanması ve halkın silahsızlandırılmasını istemişlerdir.

İngilizlerin güvenliği bahane ederek Karadeniz sahillerini işgal edeceğinden endişeye kapılan hükümet, Jandarma mevcutlarının 20 binden 35 bine çıkarılması için çalışmalara başlamıştır. Fakat bu tedbirlerin yeterli olmayacağı anlaşılınca, (Türkmen, 2011, 86-87) biri Trakya'da, üçü Anadolu'da olmak üzere toplam dört ordu müfettişliği kurulmasına ve mülkiye müfettişliklerinin görev ve yetkilerinin de bu müfettişliklere verilmesine karar verilmiştir. Hazırlanan ordu müfettişlikleri teşkilatı 30 Nisan 1919'da Harbiye Nezareti'nce onaylanmış ve aynı gün padişahın iradesi alınmıştır (Türkmen, 2002, 44-47).

Milli mücadeleye bu koşullar altında girilmiş ve Milli Mücadele sırasında Jandarma birlikleri, eşkıya takibi, asayişin temini gibi klasik görevlerinin yanında ordu birlikleri ile beraber geri bölge emniyeti ve isyanların bastırılması gibi faaliyetlerde de kullanılmıştır (Bıyıklıoğlu, 1962, C.6, 92-93)¹, (Atatürk'ün Tamim ve Telg., 2006, 25-27)².

Kolluk görevini verilen jandarma karakollarının buldukları yerlerin tespitinde, Osmanlı askeri ve vilayet salnamelerine (yıllık) göre, 19. yy.ın son çeyreğinden, Milli Mücadele'nin sonuna kadar olan dönemde, dikkat edilen en önemli unsurlardan birinin, bölgenin stratejik önemi olduğu anlaşılmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında, dikkat çeken başka bir özellik de, gayrimüslimlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde daha fazla jandarma karakolunun kurulmuş olmasıdır.

¹ Örneğin Birinci Düzce İsyanı (13 Nisan-31 Mayıs 1920) çıkınca Bolu'daki jandarma birlikleri isyanın yayılmasını önlemek amacıyla Bolu Dağı geçitlerini tutmuştur.

² Mustafa Kemal Paşa'nın 29. 5. 1919'da 15. Kolordu Komutanlığına çektiği telgraftan da anlaşılacağı gibi jandarma birliklerinin isyanları bastırma amacıyla ordu birlikleri ve hatta silahlandırılmış sivil halkla beraber kullanılmasının düşünüldüğü anlaşılmaktadır.

19. Yüzyılın son çeyreğinden başlayıp incelediğimiz döneme kadar olan süreçte, gerek Osmanlı Hükümetlerinin ve gerekse Ankara Hükümetinin eşkıyanın takibi ve yok edilmesi ile ilgili çıkarmış olduğu kanunlar, emirler ve talimnamelerin büyük bir kısmında jandarmaya büyük yetkiler verilmiştir. Bu kanunlar, emirler ve talimnamelerin sayısı oldukça fazla olup, dili çok ağırdır. Ülke çapına yayılmış durumda olan jandarma karakollarının bu kanun, emir ve talimnamelerin tamamına sahip olmadıkları ve sahip olsalar bile ağır dili sebebiyle dönemin jandarmasının bunları anlamasının mümkün olmadığı değerlendirilmektedir. Çünkü ülkede eğitimin seviyesi oldukça zayıf durumdadır.

Muhtemelen bu sebeple, okuma yazma oranının çok düşük olduğu ve okuma yazma bilenlerin çoğunun da hukuki terimleri anlayabilecek eğitime sahip olmadığı jandarma birliklerinde, yasal mevzuatın daha iyi anlaşılabilmesini ve buna uygun şekilde görev yapılabilmesini sağlamak amacıyla 1922 yılında "Jandarma Karakol Kumandanlarına Rehber" adlı bir kitapçık hazırlanmıştır.

Bu çalışmada, söz konusu kitapçık çerçevesinde 1920'li yıllarda Türk jandarmasının görev ve yetkileri ele alınacaktır. Öncelikle bu kitapçığın fiziksel olarak tanıtımı yapılacak ve bundan sonra da kitabın içeriği incelenecektir. Bunu yaparken, "Bu dönemde jandarma sınıfına nasıl girilir?", "Jandarma teşkilat yapısı nedir?", "Jandarmanın görevleri nelerdir?", "Jandarmanın vatandaşla olan ilişkileri nasıldır?" sorularına cevap aranacaktır.

1. "Jandarma Karakol Kumandanlarına Rehber" Adlı Eserin Tanıtımı

"Jandarma Karakol Kumandanlarına Rehber" adlı eser, 1922 yılında İstanbul'da Osmanlıca olarak basılmış bir eğitim kitapçığıdır. Yazarı belli değildir.³ Kitapçık küçük boy olup, toplam yüz bir sayfadan oluşmaktadır. Yüz bir sayfanın doksan yedi sayfasını ana metin teşkil etmektedir. Kitapçığın alt başlıkları ise doksan altı maddeden oluşmaktadır.⁴

I. Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında jandarma teşkilatı ile ilgili birçok kanun, emirname ve talimname yayınlanmıştır. Bunların genel olarak dili ağır ve teferruatlıdır. İncelediğimiz kitapçığın mevcut kanun, emir ve talimnameler gözden geçirilerek bunların daha kolay anlaşılabilir şekilde hazırlandığı görülmektedir. Eserde kullanılan dil, son derece sade ve yalındır.

Eserin geneline bakıldığında, kitapçığın kırsal kesimdeki jandarma karakol komutanlarının, er ve erbaşların eğitiminde de kullanılabileceği uygulamalı bir el kitabı şeklinde hazırlandığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, kitapçığın belirli bir plan ve program dâhilinde hazırlanmadığı görülmektedir. İçindekiler kısmından ve kullanılan alt başlıklardan da anlaşıldığına göre, jandarma ile ilgili çıkarılan her türlü kanun, nizamname ve talimnamenin her birinin kronolojik bir sıra çerçevesinde ve bir erin anlayabileceği şekilde sadeleştirilerek açıklandığı görülmektedir.

2. Kitapçığa Göre Jandarmanın Eğitimi ve Teşkilatı

Rehberde ilk olarak er ve erbaşların eğitimi ele alınmıştır. Bu bölümden anlaşıldığına göre, er ve erbaşların eğitime büyük bir önem verilmektedir. Nitekim kitapçıkta; karakol komutanının, her gün beş dakika bile olsa mutlaka eğitim yaptırması gerektiği belirtilmektedir. Ders saati konusunda her hangi bir süre belirtilmezken, eğitimlerin havanın müsait olduğu zamanlarda dışarıda yapılması tavsiye edilmektedir. Eğitim yapılırken, daha çok er ve erbaşların toplu olarak bulunduğu saatler tercih edilmelidir.

Eğitimde derslerin işleniş tarzına bakıldığında ise, er ve erbaşların okuma yazma bilmemesi ve genel eğitim seviyelerinin çok düşük olması sebebiyle, eğitim konularının soru ve cevap şeklinde açıklanması ve eğitimin uygulamalı olarak yapılması gerektiğinden söz edilmektedir.

³ Kitapçığın kapağında, kitabın bu dönemde sahibi olan Eskişehirli Mülazım-ı sani Hafız Ali Oğlu Hafız Kadri Efendidir. Kadri Efendi'nin doğum tarihi ve askerliğe nasb tarihi yazılıdır. Kitapçık, sahibi tarafından 1924 yılında İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığına hibe edilmiştir.

⁴ Kitapçığın içindekiler kısmı: Karakol Kumandanına Vesâya, Jandarma Teşkilâtı, Jandarma Mektepleri, Silsile-i merâtib, Resm-i ta'zîm, Mâ-fevk huzûruna çıkmak, Zâbitân tarafından vukû'bulan teftişât, Bir jandarma zâbitâna münferiden teşâdüf eden bir jandarmanın ne suretle hareket edeceğine dâ'ir, Ata binecek ve attan incek bir mâ-fevka karşı hayvanın ne suretle tutulacağı hakkında, Jandarma hizemât ve vezâ'ifi, Piyâde ve süvâri jandarma, Aynı rütbe meyânında emir kumanda, Jandarma efrâdının ahâli ile münâsebatı, Mezâhib-i muhtelifeye karşı vezâ'if, Zabt-ı rabt, Mücâzât, Mükâfât, Ma'aşât, Mütekâ'idin-i eytâm ve erâmil ma'aşâtı, Terfî, Nakl-i me'mûriyet, Me'zuniyet, İstifa, İhrâc, Kayıt kabul ve temdîd-i müddet, Üniforma, Teslihât ve silâhların hüsn-i muhâfazası, Hizmet esnasında jandarma üzerinde bulunması lâzım gelen eşya, Sargı paketi, Kelepçe, Jandarma tarafından tevkif edilecek efrâdın ne gibi mahallere dâhil olabileceği, Eşirânın sûret-i sevki, Silâh isti'mâlîne me'zûn bulunan ahvâl, Serseriler, sa'ikler, Firâri bekâya, Eşkâl ve alâ'im-i mahsûsa, Nüfus tezkeresi, Mehâkim tarafından isdâr edilen müzekkereler, Devriyeler, Muhâbere hizemâtı ve telâki devriyesi, Pusu, Takibat, Muhâfızlık hizmeti, Hapishânelerin muhâfazası, Yangın, Bir cenazeye teşâdüf, Kaza vukû'unda jandarmanın vazifesi, Avcılık, Kır bekçileri, Orman bekçileri, Tahkikât, Ma'lumât i'tâsına dâ'ir, Hifz-ı sıhha-i husûsiye, Kazâ ve hastalık, Karakollarda hifz-ı sıhha, Bargirlerin hüsn-i muhâfazası, Hayvan tımarı, Nal, Ahır, Hizmete gitmeden evvel davetten sonra hayvana yapılacak itınaya dâ'ir, Hastalanan ve yaralanan hayvanlar, Yürüyüş esnasında hayvana edilecek dikkat, Eğer takımı.

Dersin işlenişi konusunda da bir takım ayrıntılar verilmiştir. Buna göre dersler üç safhada işlenmektedir. Birinci safhada daha önce işlenmiş olan konuların anlaşılıp anlaşılmadığının kontrol edilmesi amacıyla er ve erbaşlardan soru sormaları beklenmektedir. İkinci safhada, karşılıklı sorular sorulması ve en son olarak da, verilmesi gereken eğitim konularının öğretilmesi ve bunlarla ilgili uygulamaların yapılması şeklinde devam etmektedir (Jandarma Karakol ..., R.1338, 2). Bu aşamalardan, eğitimde uygulamaya ağırlık verilmesi gerektiğinin vurgulandığı anlaşılmaktadır.

Kitapçıkta jandarmanın teşkilatı, eğitimi ve rütbeler hakkında kısa ve öz bir şekilde bilgi verilmektedir. Ayrıca, er ve erbaşlara, bağlı buldukları birliklerin künyelerinin sürekli olarak tekrarlatılması suretiyle birlik personeline bir aidiyet duygusu oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir.

Kitapçıkta, jandarmanın görev tanımı yapıldıktan sonra, teşkilat yapısı açıklanmaktadır. Buna göre, jandarma birlikleri Genel Komutanlık ve bu komutanlığa bağlı alay, tabur, bölük ve takımlar şeklinde teşkilatlandırılmıştır. Bu alay, tabur, bölük ve takımlar, piyade (yaya) veya süvari birliklerinden oluşmaktadır. Kısa mesafeli görevlere piyade birlikleri, uzun mesafeli görevlere ise süvari birlikleri gönderilmektedir.

Genel Komutanlığın merkezi, İstanbul'da bulunmaktadır. Diğer birliklerden alaylar eyalet (vilayet) (Çadırcı, 1985) merkezlerinde, taburlar sancak (liva) veya bu günkü il merkezlerinde bulunmaktadır. Kaza veya bu günkü ilçe merkezlerinde bölükler, nahiye veya kasabalarda ise takımlar bulunmaktadır. Takımlar, karakollardan meydana gelmektedir. Her nahiye veya kasaba merkezinde karakol bulunmak zorunda değildir. Öte yandan, bazı önemli köy ve mezralarda karakollar bulunabilir. Her birlik, kurulduğu yerin adıyla isimlendirilmektedir.

Kitapçıkta, jandarma personelinin yetiştirilmesi ve eğitimi ile ilgili bilgiler de bulunmaktadır. Bu bilgilerden anlaşıldığına göre, Jandarma subayları İstanbul'da, Harbiye'de yetiştirilmektedir. Küçük zabitan (astsubay), (Ayışığı, 2013, 27-28)⁵ karakol kumandanı, kâtip ve erler ise acemi birliklerinde eğitilmektedir.

Her alay merkezinde acemi eğitimi ve onbaşı ve çavuş eğitim okulu bulunmaktadır. Bunun yanında her jandarma mıntıka müfettişliği merkezinde de benzer bir okul bulunmaktadır. Bu bilgiden hareket edersek, her eyalet (vilayet) merkezinde bir jandarma okulu bulunduğu anlaşılmaktadır. Başka bir ifade ile söylemek gerekirse, merkezi bir okullaşma yerine yerel bir eğitim teşkilatlanmasının olduğu görülmektedir. (Jandarma Karakol ..., R. 1338, 6).

Bu dönemde jandarma personelinin görev dağılımına baktığımızda, şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır. Karakol kumandanlıkları görevini çavuş ve başçavuşlar yapmaktadır. Bunların yardımcılarının rütbeleri ise onbaşısıdır. Bölük kâtipleri, bölüklerin yazışmasını yapan kişilerdir. Teğmen ve üsteğmenler, takımlardan sorumludur. Birinci ve ikinci sınıf hesap memurları,⁶ kıtaların hesap işlerine bakmaktadır. Yüzbaşılar, bölüklerin kumandasını yürütmektedir. Ümera diye adlandırılan binbaşı, kaymakam (yarbay) ve miralaylar (albay), liva veya eyalet merkezlerinde komutanlık yapmaktadırlar (Jandarma Karakol ..., R. 1338, 7).

Kitapçıkta, görev dağılımından sonra rütbelerin tanıtımı ve selamlama şekilleri soru cevap şeklinde verilmektedir. Selamlama kısmında dikkati çeken bir özellik, diğer askeri sınıf personelinin yanında, ecnebi ya da yabancı askeri personele de aynı şekilde selam verilmesinin istenmesidir. Selamlama kısmında karakol kumandanlarına bir uyarı yapılarak bu konuda sık sık uygulama yapılması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Jandarmanın eğitimi ve teşkilat yapısından sonra şimdi de o dönemde kimlerin jandarma mesleğine girebildiğini ve jandarma personelinin özlük haklarının neler olduğunu inceleyeceğiz.

3. Jandarma Mesleğine Girme Koşulları ve Personelin Özlük Hakları

Bu dönemde bir kişinin jandarma eri olabilmesi için en az yirmi yaşında ve en fazla otuz beş yaşında olması gerekmektedir. Mesleğe girebilmek için ayrıca fiziken kuvvetli ve iyi hal sahibi olma şartı bulunmaktadır. Bu dönemde mecburi askerlik müddeti üç yıldır. Bu süreyi bitirdikten sonra uygun koşullara sahip olan isteklilerle üçer yıllık süreler şeklinde sözleşme yapılmaktadır. Sözleşmeli olarak istihdam edilen kişiler, kıdemli jandarma adıyla anılmaktadır. Sözleşme yenilenmesi üçer yıl halinde ve en fazla beş defa yapılabilmektedir. Emekli olabilmek için gerekli olan çalışma süresi yirmi yıldır.

Sözleşmeli kıdemli jandarma olarak çalışan bir erin, istifa etme hakkı vardır. Ancak mecburi askerlik yapan bir erin istifa etme hakkı yoktur. Mecburi askerlik yapan bir jandarma eri, her hangi bir suç

⁵ Küçük zabıt: Bu günkü astsubay karşılığında kullanılmaktadır. 1911 yılında İstanbul'da küçük zabıt okulu açılmıştır.; Kitapçığa göre, incelediğimiz dönemde küçük zabıtlar (astsubay), başarı sonucu ödüllendirme sonucunda acemi birliklerinde yetişmektedir. Muhtemelen İstanbul'daki küçük zabıt okulu kapanmıştır.

⁶ Bu dönemde, kâtipler ve muhasebe memurları, sivil askeri sınıf personeldir. Aynı diğer muvazzaf askerler gibi rütbeleri ve üniformaları bulunmaktadır. Sadece rütbelerindeki yıldız beyaz renktedir.

işlediğinde, jandarmadan ihraç edilerek diğer askeri kıtalara gönderilebilmektedir (Jandarma Karakol ..., R. 1338, 28-29).

a. Ceza ve Ödüllendirme

Amirlere ve emirlerine itaat etmek jandarmanın ve askerliğin temelidir. Kitapçıkta; itaat olmadığı takdirde varlığın ve bekanın devam ettirilemeyeceği belirtilmektedir. Amir ve emirlerine itaat etmeyen, tembellik eden, yalan söyleyen ve sarhoş olan jandarma görevlileri önce ikaz edilir. Bu ikazlara rağmen hatalı davranışına devam edenlere dayak atılır ve yine düzelmeyenler meslekten men edilir (Jandarma Karakol ..., R. 1338, 22-24).

Cezalandırma gibi ödüllendirmenin nasıl yapılacağı da kitapçıkta yer almaktadır. Ödül alacak görevlilerin itaatkâr olması, cesur ve iyi ahlak sahibi olması gerekmektedir. Ödüllendirme yöntemleri olarak; takdirname, para ödülü, mezuniyet, erken terhis, onbaşılığa terfi ile nişan ve madalya verilmesi gibi usuller kullanılmaktadır.

b. Maaş, Terfi ve Tayin

Personelin maaş, terfi ve tayinleri konusuna baktığımızda, bu dönemde uygulamalar hakkında çarpıcı bilgilere rastlamaktayız. Örneğin, bir jandarma eri için üç devre halinde maaş ödenmektedir. Bunlar; birinci üç yıllık askerlik döneminde alınan maaş, ikinci üç yıllık dönemde alınan maaş ve üçüncü üç yıllık dönemde alınan maaş şeklinde devam etmektedir. İkinci ve üçüncü üç yıllık dönemlerde alınan maaş, bir önceki dönemin maaşına göre yüzde yirmi oranında arttırılmaktadır. Piyade ve süvari erler arasında ücret açısından her hangi bir fark yoktur. Ancak, süvari erlere atı için yem ve nal bedeli olarak ilave bir ücret ödenmektedir. Eğer personelin özel bir mesleği veya uzmanlık alanı varsa, bu kişilere maaşından başka yıllık beş yüz kuruşa kadar ilave ücret ödenmektedir (Jandarma Karakol ..., R. 1338, 25-26).

Terfi durumuna gelince; mecburi askerlik hizmetini yapan bir er, okur-yazar olmak şartıyla, on iki ay hizmetin ardından karakol kumandanları okulunda bir dönem eğitim aldıktan sonra onbaşılığa terfi edebilmektedir. Tayin durumuna gelince, bir kişi bir yerde üç yıl görev yaptıktan sonra tayin hakkını kazanmaktadır. Tayinler, ya ceza şeklinde ya da isteğe bağlı olarak yapılmaktadır.

Görev esnasında malul veya şehit olduğunda, geriye kalan yetimlere, dul eşine, yaşlı ve bakıma muhtaç anne ve babaya askeri tekaüt sandığından maaş bağlanmaktadır (Düstur I. Tertip, C. 6, 1939, 1282-1283),⁷ (Özger, 2011).

Terfi ve maaş gibi özlük haklarının yanında, her jandarma personeline mesleki faaliyetleri sırasında kullanacağı çeşitli eşya, silah ve teçhizat verilmektedir. Bunların başında her asker için mutlaka gerekli olan üniforma ve silah gelmektedir. Her asker, silah ve üniformasını temiz ve bakımlı bir şekilde bulundurmak ve kullanmaktan sorumludur. Bu konuya özel bir titizlik gösterilmektedir.

Üniforma ve silahının yanında ayrıca; ekmek torbası, evrak çantası ve kelepçe gibi teçhizat ile sargı paketi verilmektedir. Sargı paketi, gazlı bezdir. Sargı bezinin görev esnasında taşınması zorunludur. Jandarma, asayişini sağlamakla görevli olduğundan ve o dönemde birçok yerde silahlı eşkıyalar bulunduğundan, askerlerin yaralanma ihtimalleri yüksektir. Muhtemelen bu sebeple, kırsal alanda görev yapan jandarmanın yaralanma durumunda ilk müdahaleyi kendi kendine yapabilmesi için sargı bezi taşınması zorunlu kılınmış olmalıdır.

4. Jandarmanın Görevleri

Jandarmanın görevlerine baktığımızda, kişisel ve kamusal olmak üzere iki tür görevi görülmektedir. Bunlardan kişisel görevler; her personelin kendi sağlığı, çevresi, sorumlu olduğu hayvanlar ve kullandığı malzemeler ile ilgili görevlerdir. İkincisi ise kamu görevi diye adlandırdığımız diğer görevlerdir.

a. Kişisel Görevler (Kişisel Temizlik ve Sağlığı Koruma)

Her jandarma personelinin kişisel görevlerinin başında, kendi kişisel bakımı ile ilgili sorumluluklar gelmektedir. Bu konuda yerine getirilmesi gereken hususlar kitapçıkta detaylı bir şekilde ve soru-cevap şeklinde açıklanmaktadır. Bu konulardan ilkinde yeme içme konusu ele alınmaktadır. Örneğin, "Sağlığınızı nasıl korursunuz?" sorusuna verilen cevapta, yeterli yemek ve içmek ve gerekli temizlik kurallarına uymak

⁷ Osmanlı Devletinde 1869'da Deniz Kuvvetleri için askeri tekaüt sandığı kurulmuştur. Daha sonra askeri sınıfın her biri için ayrı ayrı tekaüt sandığı kurulmuştur. Bu sandıklar, 1886 yılında birleştirilmiştir. Jandarma sınıfının yapmış olduğu hizmetten dolayı sık sık görev esnasında şehit ya da malul olma durumu ile yüz yüze gelmektedir. Bundan dolayı da tekaüt sandığının mali durumu buna yeterli gelmemiştir. Bu duruma çözüm olarak 1892 yılında bir irada (emir) çıkarılmıştır. Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesinin 27 Eylül 1892 tarihli mazbatasına göre, görev esnasında vefat eden personelin dul ve yetimine maaş, iki kişiye kadar askeri tekaüt sandığından karşılanacaktır. Dul ve yetim sayısı ikiden fazla ise, Zabtiye Nizamnamesinin yirmi dokuzuncu maddesine vefat eden personelin maaşının yarısını geçmeyecek şekilde dul ve yetimine paylaşılması kararlaştırılmıştır. "Zabtiye Jandarma Efrâdından Hizmet Esnasında Vefât Edenlerin Eytâm ve Erâmiline Askeri Tekâ'üd Kanûnuna Tevfikan Ma'âş Tahsîsi Hakkında İrâde-i Seniye".

gerektiği belirtilmektedir. Yenilecek maddelerin ve kullanılan malzemelerin temiz olması, kapalı kaplarda muhafaza edilmesi ve uygun saklama şartlarında saklanması gerekmektedir. Suyun kullanılması konusunda da bazı uyarılar yapılmaktadır. Genellikle akan suların içilmesi vurgulanırken, durgun suların mutlaka kaynatılarak içilmesi istenmektedir. Soğuk suların ise fazla içilmemesi tavsiye edilmektedir.

Ayrıca, günlük spor faaliyetlerinin yapılması ve günde beş defa abdest alıp, namaz kılınması tavsiye edilmektedir. Tırnakların ve saçların kısa tutulması, yemek öncesi ve sonrasında ellerin yıkanması, haftada iki defa sakal tıraşı olunması, haftalık banyo yapılması, elbiselerin değiştirilmesi ve ayakkabıların haftalık bakımının yapılması gibi kişisel görevler bulunmaktadır (Jandarman Karakol ..., R. 1338, 76-78).

Kitapçıkta ayrıca, kişisel sağlığın korunması açısından önemli olan bazı hastalıklar ve kullanılan ilaçlar hakkında bilgiler verilmektedir. Hasta olan askerlerin neler yapması gerektiği de detaylı bir şekilde açıklanmaktadır. Buna göre; bir er hastalandığında öncelikle karakol kumandanından doktora gönderilmesini talep etmelidir. Sıtma olduğunda, hastalığın yayılmasını veya şiddetlenmesini engellemek için, doktorun tavsiyelerine uyarak verilen "Sülfato" ilacını içmesi tavsiye edilmektedir. Yaralanma olduğunda öncelikle sargı bezi ile sarılması, kırık çıkık olduğunda ise kırığın veya çıkığın iki tahta parçası ile sabitlenmesi ve ondan sonra doktora gönderilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Bu hastalıkların yanında, bu dönemde sık sık karşılaşılan hastalık veya olaylara karşı ilk yardımın nasıl yapılması gerektiği konusunda uygulamalı bilgiler verilmektedir. Örneğin köpek ısırması, bayılma, boğulma ve intihar vakalarına karşı uygulanması gereken işlemler soru ve cevap şeklinde anlatılmaktadır (Jandarman Karakol ..., R. 1338, 79-82).

Kişisel görev ve sorumlulukların yanında, çevre temizliği ile ilgili görev ve sorumluluklar da kitapçıkta yer almaktadır. Karakol ve çevresinin temiz tutulması, yatakhanelerin her gün temizlenmesi ve havalandırılması istenmektedir. Kışın, yatakhanelerde her hangi bir yangın ve zehirlenme vakasına sebep olmaması için, soba yakılmaması istenmektedir. Bu durum izah edilirken ayrıca, vücudun zinde kalması ve sıcaktan soğuğa çıkış esnasında hastalığa neden olacağı şeklinde ifade edilmektedir (Jandarman Karakol ..., R. 1338, 84-85).

Kitapçıkta en son olarak, süvari jandarmanın görev esnasında kullandığı atların ve malzemelerinin bakımı üzerinde durulmaktadır. Atlar ve kullanılan malzemeler, her bir jandarman süvari askerine zimmetlenmiştir. Bu görevi olan bir jandarman, geceleyin ahırın yanında bir yerde kalmaktadır. Atların yem, nal ve diğer malzemeleri için jandarman süvarisine ek ödenek verilmektedir. Kitapçıkta bu hususlardan başka, atların bakımı, hastalıkları, ahırların ve malzemelerin temizliği ve bakımı ile ilgili olarak da bilgiler verilmektedir (Jandarman Karakol ..., R. 1338, 86-96).

b. Kamu Görevi

Jandarmanın kamu görevlerine baktığımızda, bunların da soru cevap şeklinde açıklandığı görülmektedir. Bu bölümde öncelikle jandarman sınıfının tanımı yapılmaktadır. Ayrıca, jandarman er ve kıdemli jandarman erinin tanımı yapılmakta ve bu erlerinin özelliklerinin neler olması gerektiğini izah edilmektedir. Bunun yanında "Suç ve suçlu nedir?" ve "Genel asayiş bozan suçlar ve hafif suçlar veya kabahatler nelerdir?" gibi sorular sorularak bazı tanımlar yapılmaktadır.

Bu tanımların yanında, o dönemde kullanılan diğer hukuki terimlerin de öğretildiği görülmektedir. Kitapçığa göre Jandarman; asayiş muhafaza, genel emniyeti temin ve kanun ve nizamın hükümlerini uygulayan bir askeri sınıftır. Jandarman eri ise ticaretle uğraşmayan, asayiş ve genel emniyeti koruyan, kötülük yapan kişilere karşı namuslu kişileri koruyan bir asker olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda, jandarmanın cesur, kurallara uyan, gayretli, fedakâr ve iyi hal sahibi kişi olduğu belirtilmektedir.

Bunun ardından; "Asayiş ihlal eden suçlular kimlerdir?" sorusu sorularak, bu kişilerin genel bir tanımı yapılmaktadır. Suçlu kişi; başkalarının istirahatini bozacak şekilde geceleyin gürültü yapanlar, yolcu ve yük kabilelerini tevkif edenler, iki şehir arasında zahire nakliyatına mani olan ve bu amaçla köprüleri yıkanlar, ticareti engelleyenler, cami ve kilisede ibadeti engelleyenler suçlu veya kabahatli olarak görülmektedir. Bu tür suçlulara müdahale etmek jandarmanın görevidir. Bunun yanında jandarmanın görevleri arasında katillerin tutuklanması, adliyeden gelen ilamların yerine getirilmesi, vergilerin tahsili ve kanunen yapılması gereken her hangi bir işlemin uygulamasını engelleyenleri önlemek, kötü amaçlarla halkı başına toplayanlara müdahale etmek gibi görevleri bulunmaktadır (Jandarman Karakol ..., R. 1338, 16).

Jandarmanın görevleri sayılırken, karşımıza iyi vatandaş ve kötü vatandaş kavramları çıkmaktadır. Bu tür vatandaşlara, jandarmanın nasıl davranacağı konusunda kitapçıkta bazı bilgiler verilmektedir. Ayrıca, o dönemde çok karşılaşılan suçlar konusunda da bilgilere rastlamaktayız. Örneğin, "Namuslu adam kimdir?" sorusuna verilen cevap, çok basit ve sadedir. Namuslu insan, kimseye fenalığı dokunmayan ve işiyle gücüyle uğraşan kişi olarak tanımlanmaktadır. Buna karşın "Fena veya kötü insan kime derler?"

sorusuna verilen cevap ise, uzun ve detaylı bir şekilde cevaplandırılmaya çalışılmıştır. Kötü insan, başkasına kötülük eden kimseye denir. Aynı zamanda, kötü insan başkasını katleden, malını çalan ve iftira ederek namusunu lekeleyen kişidir. Jandarma'nın, namuslu vatandaşlara yapılan her türlü müdahaleye karşı onları korumak ve suçluları adalete teslim etmek gibi görevi bulunmaktadır. Bunlar jandarmanın asli görevleridir.

Jandarmanın görevleri arasında, kanunen hapsi gerektiren fiillere rastlandığında suçüstü yakalamanın yanında, eşhas-ı muzır (suça meyilli, zanlı) kişileri takip etmek de vardır. (Düster II. Tertip, C. 1, 1939, 169-173).⁸ Bu tür kişiler ve sabıkalı olan kişiler sürekli gözetim altında bulundurulmalıdır. Jandarmanın, bu tür kişilerin suçlarını yazarak adliyeye bildirmek gibi görevi de bulunmaktadır. Hırsızlık, yankesicilik, dolandırıcılık ve zorla tecavüz gibi suçları iki defa işleyen kişiler zanlı sayılmaktadır. (Jandarma Karakol ..., R. 1338, 17). Bu kişilerin genel özellikleri, kitapçıkta sıralanmaktadır. Bu kişilerin belirli bir ikametgâhı ve bir mesleği yoktur. İki ay ve daha fazla süreden beri iş aramayan kişiler serseri diye adlandırılmaktadır. Bunların tutuklanması da bir kurala bağlanmıştır. Bu kişiler toplu olarak başkalarını tehdit ederlerse veya toplu olarak her hangi bir suç unsuru taşıyan bir olaya karıştırlarsa tutuklanabilirler (Jandarma Karakol ..., R. 1338, 47).

Jandarmanın diğer bir görevi de, asker kaçaklarının ve bakaya olanların takibidir. Bu konu ile ilgili nüfus tezkeresi ve eşkâl ön plana çıkmaktadır. (Bingöl, 2011) Kitapçıkta, konu ile ilgili detaylı bilgiler mevcuttur. Bu dönemde resim veya fotoğraf yaygın olmadığı için, kişinin belirgin fiziksel özellikleri detaylı bir şekilde nüfus tezkeresinde yer almaktadır (Jandarma Karakol ..., R. 1338, 49-50).

Jandarmanın diğer bir görevi de, mahkemelerden çıkan bir takım tezkerelerin uygulamasını yapmaktır. Bu tezkereler, celp, ihzar (hazırlık) ve tevkif tezkereleridir. Celp tezkeresi, vatandaşın belirli bir günde mahkemede hazır olmasını sağlamak için çıkarılan tezkeredir. İhzar müzekkeresi, daha önce mahkemede hazır bulunmayan bir vatandaşın zorla mahkemeye getirilmesi ile ilgili bir emirdir. Tevkif müzekkeresi ise, bir kişinin hapis cezasını gerektiren emir yazısıdır. Bu emirler, öncelikle mahkemeden, karakola gelmektedir. Jandarma, gelen emirleri muhtar vasıtasıyla ilgili kişiye bildirmek zorundadır. Eğer ilgili kişi bulunamazsa, evrak muhtara bırakılmalıdır (Jandarma Karakol ..., R. 1338, 50-53).

(1). Devriye Görevi

Jandarmanın kamu görevlerinden biri de devriye görevidir. Devriye, iki veya daha fazla jandarmanın genel emniyet ve asayiş sağlamak amacıyla yirmi dört saat esasına göre yol güzergâhları üzerinde bulunan telefon ve telgraf hatlarını gözetlemek ve yolcu ve nakliyeleri kontrol etmek amacıyla yaptığı bir faaliyettir. Bu görevi yaparken jandarma, yol üzerinde bulunan ve yolu tehlikeye düşürecek maddeleri temizler veya yolun tamirini gerektiren durumlarda ilgilere bilgi verir, tehlikeli bir durum varsa yolcuları uyarır. Şüpheli yolcuların nüfus cüzdanlarını ve silah ruhsatlarını kontrol eder. Eşkıyanın baskın yapabileceği muhtemel yerlere pusu kurarak, yerleşim alanlarına yeni gelmiş kişileri kontrol eder. (Yavaş, 2015, 21-23)

Bunların yanında, gerek yollar ve gerekse yerleşim alanları ile ilgili hükümetin yeni çıkarmış olduğu emir ve talimatları uygular. Hatta hükümetin emir ve talimatlarının meskûn mahallerde ilan edilmesi ve bu ilanların asılı kalmasını sağlar.

Devriye esnasında jandarmanın görevlerinden bazıları özellikle dikkat çekmektedir. Bunlardan biri, yol kenarlarındaki ağaçların kesilmesini engellemek ve kesenlere cezai işlem uygulamaktır. Diğer dikkat çeken bir görevi de, yollarda hayvanlara aşırı yük yükleyen kişileri uyarmak ve gerektiğinde ceza uygulamaktır. Ayrıca, köylerde ve yollarda bulunan hayvan leşlerinin bir metre derinliğe gömülmesi, çevrede her hangi bir hastalık olup olmadığının araştırılması, varsa ilgililere bilgi verilmesi, çeşme

⁸ "Serseri ve muzanna-i su-i eşhas Hakkında Kanun", Kanun Numarası: 59. Kanunun birinci maddesine göre Serseri; Hiçbir geliri olmadığı ve çalışmaya kudreti olduğu hâlde, sebepsiz iki aydan beri hiçbir iş ile uğraşmayan, bu süre içinde iş bulmak için gayret sarf etmeyen, boş gezen kişilere denilmektedir. Zabıtaca tespit edilen bu tür kişiler, 24 saat içerisinde savcılığa teslim edilecektir. Kanunun dördüncü maddesi, dönemin şartlarına göre dikkat çekicidir. Mahkemece, serseriliği sabit görülen kişilere, kamu yararına olan işler, belediye veya genel işlerde iki aydan dört aya kadar istihdamı şeklinde ceza verilmektedir. Eğer istihdamı mümkün olamıyor ise kişi, memleketine veya iş bulması ihtimal bulunan yerlere gönderilecektir. Verilen cezaların, temyizi de olmayacaktır. Bu tür kişilere, verilecek ücretler de kanunda yer almıştır. Ceza alan bu tür kişiler, cezalarını çekerken kaçır ise, sürgün veya hapis cezası ile cezalandırılacaktır. Kanun, potansiyel suçlu kişileri de şu şekilde tanımlamaktadır. Cinayet, hırsızlık, yankesicilik suçu işleyenler ve bunlara yataklık edenler, dolandırıcılık ve zorla tecavüze kalkışmak suçlarından biri ile iki defa mahkûm olmuş ve cezasını çekmiş olanlardan veya zabıta nezaretinde bulunanlardan zabıtaca şüpheli hal ve harekette bulunanlara potansiyel suçlu denilmektedir. Yukarıdaki tanımlanan potansiyel suçlu kişi, iki gün nezarete kalıp sorgulandıktan sonra, mahkemeye sevk edilirdi. Kişi, kendini savunmadığı ya da ispat edemediği takdirde sürgün edilecektir. Ya da bir yıla kadar hapis cezası alacaktır. Bu tür potansiyel suçlular, çocuk olursa (on beş yaşından küçük) birinci derecedeki akrabaları sorumlu tutulmuştur. Yabancı uyruklu cenabi vatandaşı kişiler ise, cezasını çektikten sonra ülkesine gönderilecektir.

kenarlarının temiz tutulması ve temizletirilmesi gibi önemli kamu görevini icra etmek de jandarmanın görevleri arasındadır (Jandarma Karakol ..., R. 1338, 53-57).

Devriye görevi esnasında jandarma heyelan, çığ, yangın, tren kazası gibi her türlü kaza ve doğal afetlere müdahale etmekle görevlidir. Görev esnasında diğer karakollarla haberleşme, belirlenen muntika ve yerlerde belirli zamanlarda yapılmaktadır. Suçluların takibi ve pusu ile yakalanması da jandarmanın görevleri arasındadır (Jandarma Karakol ..., R. 1338, 62-69).

Jandarmanın başka bir görevi de, muhafızlık veya korumadır. Koruma, bir kişinin korumalığı olabildiği gibi bir eşyanın, posta arabalarının ve cephaneliğin korunması da olabilir. Bunun yanında jandarma, hapishanelerin korunması görevini de yapmaktadır.

Jandarmanın diğer bir dikkat çeken görevi de, kara ve deniz avcılığını kontrol etmektir. O dönemde kara ve deniz avcılığı ruhsata tabidir. Mevsimsiz ve geceleyin avcılık yapmak yasaklanmıştır. Bunun yanında, özellikle kara avcılığında, tehlikeli olabileceği göz önünde alınarak, kalabalık yerlerde avlanmak yasaklanmıştır. Bu görevi yaparken jandarmanın en yakın yardımcısı kır bekçileri ve orman bekçileridir. Bekçiler, jandarmaya bilgi vermek mecburiyetindedirler. Kır bekçileri, sorumlu oldukları bölgelerin her türlü emniyetinden sorumluyken, orman bekçileri ise sorumlu oldukları bölgelerde bulunan ormanların yanında göl ve nehirlerin korunmasından da sorumludur (Jandarma Karakol ..., R. 1338, 70-74).

(2). Tahkikat (Olay Yeri İnceleme) ve Görevde Otokontrol Sistemi

Kitapçıkta bir olayın tahkikatı veya incelemesi, her türlü durumun incelenmesi ve araştırılması olarak tanımlanmaktadır. Bu yapılırken, öncelikle jandarma zanlı kişiyi tutuklamaktadır. Daha sonra müşteki, zanlı ve şahitleri dinlemektedir. Kitapçıkta olay incelemesi ile ilgili verilen bir örnek dikkat çekicidir. Er'e "Tetkikat (inceleme) nedir ? diye sorulduğunda er, üzerinde taşıdığı sustalı çakının detaylı bir şekilde tanıtımını yaptığı görülmektedir.

Ayrıca, tahkikat ile ilgili bir takım hukuki terimlerin tanımları basit ve anlaşılır bir şekilde yapılmaktadır. Örneğin, tahkikat (araştırma), tetkikat (inceleme), şahit, müşteki (şikayetçi), şerik (suçlu), cürm (suç), isticvâb (sorgulama) gibi kelimeler anlaşılır bir şekilde açıklanmaktadır.

Jandarma almış olduğu her türlü görevi yaparken, teşkilat içinde bir otokontrol sistemi kurulmuştur. Göreve giden bir jandarma, gittiği her görevde uğradığı yerde bir tutanak tutmaktadır. Örneğin köylere gidilecekse, gittiği köylerin muhtarlarına, görev kâğıdını mühürlettirmektedir. Okuma yazma bilmeyen erler ise, görev esnasında gördüklerini karakola dönüşte detaylı bir şekilde anlatmakta ve buna göre tutanak tutulmaktadır (Jandarma Karakol ..., R. 1338, 72-76).

5. Jandarma ve Vatandaş İlişkileri

Kitapçıkta, Jandarma ve vatandaş ilişkileri konusuna ayrı bir bölüm ayrılmıştır. Bu bölümde anlatıldığına göre; jandarma ahaliye iyi muamele etmek ve hatta yardım etmekle mükelleftir. Jandarma, herhangi bir köylüyü teklifsiz bir şekilde ziyaret edemez. Bu durum, jandarmanın saygınlığını yitirmesine neden olacağı düşüncesiyle tasvip görmemektedir. Aynı zamanda vatandaşlarla fazla görüşülmesi, güvensizliğe veya kayırmacılığa neden olacağından dolayı hoş karşılanmamaktadır.

Köylerde veya kırsal alanda jandarmanın gelişi güzel silah kullanması yasaktır. Bu durum vatandaş tedirgin edeceği ve kazalara sebebiyet vereceği için kullanan görevlilere ağır cezalar getirilmiştir. Silahın kullanılması durumu, öncelikle nefsi müdafaa şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Diğer kullanma durumlarına baktığımızda jandarma, görev esnasında her türlü tehdit ve baskıya karşı silahını kullanabilir (Jandarma Karakol ..., R. 1338, 46).

Jandarma görevlisinin köylere girişleri ve vatandaşlara davranış biçimleri de, kitapçıkta net bir şekilde ortaya konulmuştur. Görevli, köye girerken atını hızlı kullanamaz. Bu tür hareketler, vatandaş tedirgin edeceği ve kazalara sebebiyet vereceğinden dolayı yasaklanmıştır. Köylere sakin ve vakur bir şekilde girilir. Köylülerden her hangi bir borç, her hangi bir ihtiyaç veya barınma gibi talepte bulunulması gerektiğinde, öncelikle bu istek muhtardan karşılanır. Vatandaştan bu tür ihtiyaçların karşılanması durumunda, personel meslekten men cezası ile cezalandırılmaktadır. (Jandarma Karakol ..., R. 1338, 20-21). Farklı din ve mezhep mensuplarına karşı eşit muamele etmeyi prensip edinen jandarma, herkesin inancı ve ibadethanesinin güvenliğini korumakla mükelleftir.

Jandarmanın vatandaşla muhatap olduğu durumlardan biri de tutuklama durumudur. Jandarma, suçu sabit olamayan vatandaş tutuklayamaz. Kitapçıkta, bir kişinin tutuklanmasını icap ettiren durumlar, jandarma erinin anlayacağı şekilde ve maddeler halinde sıralanmıştır. Buna göre, katiller ve kanunen cezayı gerektirecek bir fiili işlerken yakalananlara tutuklama işlemi yapılmaktadır. Bunun yanında, tutuklanacak kişilerin işledikleri suçlara ait kuvvetli delil olması gerekmektedir. Mahkemece hazırlanmış tutuklama emri olan kişiler, görev esnasında jandarmaya karşı gelen ve hakaret eden kişiler, serseriler, genel asayiş ihlal

eden kişiler, kimliksiz olarak veya silahlı olarak seyahat edenler ve tımarhaneden kaçan tehlikeli deliler tutuklanabilir. Tutuklanan kişiler, ilgili mahalli birimlere teslim edilir. Diğerleri ise, karakola götürülür.

Kitapçıkta tutuklama ile ilgili uygulamalı bir örnek de verilmektedir. Bu örnek, aynı zamanda bu dönemde jandarmanın vatandaşa bakışını göstermesi bakımından önemlidir. Örneğin suçu sabit olan bir kişinin tevkif edilme şekli, şu şekilde yapılmaktadır. Jandarma, tevkif edilecek kişinin köyüne giderek önce köyün muhtarını görmektedir. Jandarma, köy muhtarı ve görevli kır bekçisi ile birlikte ilgili kişinin evine gitmektedir. Suçlu olan kişiye, suçu hakkında bilgi verilerek, hazırlanması için kendisine mühlet verilmektedir. Bu süre içerisinde güvenlik amaçlı olarak evinin etrafı gözetim altında tutulmaktadır. Bu süre sonrasında kişi teslim olunca, üzeri aranmakta ve elleri kelepçelenerek karakola götürülmektedir (Jandarma Karakol ..., R. 1338, 3-4).

Jandarmanın suçlu ya da zanlı olan bir vatandaşa kelepçe takması, kaçma ihtimali ve her hangi bir saldırı ihtimaline karşı alınan bir önlem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde jandarma karakollarında üç çeşit kelepçe bulunmaktadır. Bunlar; demir kelepçe, zincir kelepçe ve büyük zincir kelepçedir. Kelepçe takılırken, zanlının yaralanmamasına dikkat edilmektedir. Demir kelepçe, zanlının ön tarafından ellerine bağlanmaktadır. Diğer kelepçeler ise, zanlının suçunun ağırlığına göre, arka tarafından bağlanmaktadır. (Jandarma Karakol ..., R. 1338, 35-36). Bağlama şekilleri uygulamalı bir şekilde kitapçıkta anlatılmaktadır.

6. Tutuklama (Eşkiya, Esir (Eşirra))

Jandarma, bir eşkiyayı veya suçlu her hangi bir kişiyi tutuklaması gerektiğinde öncelikle ev sahibine bilgi verilir, muhtar ve eşraftan iki kişinin jandarmaya refakat etmesi temin edilir. Bu kişiler tutuklama esnasında jandarmaya refakat etmek istemediği takdirde, jandarma eve yalnız girebilir. Hırsızlık, yangın ve yardıma ihtiyaç duyulan diğer durumlarda jandarma, ev sahibinin çağırması ile bir eve tek başına girebilir (Jandarma Karakol ..., R. 1338, 40-41).

Kitapçıkta, tutuklama konusunda "eşirra" kelimesi dikkati çekmektedir. "Eşirra" kelimesi, sözlükte en şerli, kabadayı, eşkiya, belalı veya bu günkü ifade ile mafya şeklinde kullanılmaktadır. Kelime Osmanlıca veya Arap harfleri ile E-Ş-İ-R-R-A şeklinde yazılmaktadır. Benzer bir kelimenin de yazılışı "Üsera" (esirler) kelimesidir. İki kelime arasındaki fark sadece "ş" harfidir. Tarayabildiğimiz Osmanlı ve Milli Mücadele döneminde çıkarılan kanun, mevzuat ve diğer emir ve talimnamelerde "eşirra" kelimesi yerine şaki ve çoğulu eşkiya kelimesi kullanılmaktadır. Sadece bu rehberde "eşirra" kelimesine rastladık.

Hatalı yazılmış olabileceği düşüncesiyle kelimeyi detaylı incelemeye çalıştık. Kitapçıkta sürekli olarak aynı kelime tekrarlanmakta ve kelimeyi açıklayacağı bazı detaylar verilmektedir. Bununla ilgili daha ayrıntılı bilgileri aşağıda vereceğiz.

Kitapçığın bu bölümünde yazılan bilgilere bakıldığında, I. Dünya Savaşı döneminde sivil ve askeri esirlere uygulanan muamele sıralanmaktadır. İncelediğimiz dönem Milli Mücadele dönemi olup, savaş hali devam etmektedir. Ülkenin büyük bir kısmı işgal altındadır. Bu sebeple asayişin henüz tam olarak sağlanamadığı bir dönemdir. Dönemin gerektirdiği şartlardan dolayı bilinçli olarak kelimenin yazılışı "S" "Ş" harfleri değiştirerek dikkat çekilmemesi özen gösterilmiş olabilir.

I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele döneminde esirlerle ilgili geçerli olan mevzuat, 1864 ve 1906 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1907 tarihli La Haye Sözleşmesidir. 1906 tarihinde Cenevre Sözleşmesinde, esirlerin durumlarında iyileştirmeye gidilmiştir. Bu sözleşmelere göre esir, silahlı kuvvetler mensubu, milis ve gönüllülerden meydana gelen kişilerden oluşmaktadır (Çanlı, 1994, 75-79). Bu sözleşmelerin yanında Türk Silahlı Kuvvetlerinin iç hizmet kanununda da konu ile ilgili bilgiler bulunmaktadır (Silahlı Kuvvetler İçin ..., 1987, 68-363).

Milli Mücadele döneminde jandarmaya geri emniyeti görevi verilmiştir. Jandarma, bu görev çerçevesinde işgal altında bulunan Anadolu'da, düşmanla işbirliği yapan Rum, Ermeni ve diğer gayrimüslimlerin tutuklanmasını yapmıştır. Örneğin sadece Yunanla işbirliği yapmış cephe gerisinde yerli Rumların sayısı tahminen elli bin civarındadır (Çanlı, 1994). Askeri esirlerin sayısı ise, farklı kaynaklara göre altmış bin civarındadır. Sivil ve askeri esirlerin sorgulanması, nakli ve diğer işlemleri ile ilgili bu dönemde birçok talimatnameler yayınlanmıştır. Bunlardan biri, "Üsera ve Mülteci İsticvabâtı Hakkında Muhtıra" dır. Bu muhtıra, Erkan-ı Harbiye Mektebi Müdürü Miralay Sedat Bey tarafından yabancı askeri talimatlardan faydalanılarak 1922 yılında yayınlanmıştır (Sedad, R. 1338). Bu dönemde, bahsettiğimiz muhtıra gibi esirlerle ilgili birçok emir ve talimatnameler bulunmaktadır.

Esirlerle ilgili kısa bilgilendirmeden sonra, kitapçıkta konu ile ilgili bir jandarma erinin bilmesi ve uygulaması gereken işlemlerden söz edelim. Kitapçıkta, esirlerin tutuklanması ve sevkleri esnasında çok sert tedbirlerin alındığını görmekteyiz. Örneğin, kaçmak isteyen veya karşı koymaya çalışan bir esire "eşirra" veya işbirlikçiye, öncelikle kimliği sorulur. Daha sonra kendisine neden dolayı tutuklanacağını söyledikten

sonra üzeri aranıp, elleri kelepçelenerek tutuklanır. Bu kimselere silah doğrultulup, ihtiyaç halinde güvenlik görevlilerinden ve vatandaştan yardım talep edilebilir (Jandarma Karakol ..., R. 1338, 38-39).

Bu tür kişilerin sevk ve nakli esnasında elleri kelepçelenerek, üstü iyice aranır. Kaçmasını engellemek için jandarma eri, bu kişileri çapraza alır, silahını doldurur ve her an ateşe hazır bir duruma getirir (Jandarma Karakol ..., R. 1338, 41). Bu tür kişilerin kadın olması durumunda, elleri kelepçelenerek bir kadın tarafından aranır. Kaçması durumunda, önce duruhtarında bulunulur ve durmazsa ateş edilir. Bu kişinin ölmesi durumunda, jandarma eri en yakın muhtar veya karakola haber verir. Adliyeden gerekli emir geldikten sonra cenazesi gömülerek, olay yeri terk edilir (Jandarma Karakol ..., R. 1338, 43). Tutuklu olan kadın, ihtiyar, çocuk, ulema, ruhban sınıfından olan kişiler ve hastalar at, araba veya trenle sevk edilirler. Diğer tutuklu kişiler ise yaya veya gerektiğinde trenle sevk edilirler. Jandarmadan ve askeriyeden ihraç edilen tutuklular, sivil tutuklularla birlikte sevk edilemezler (Jandarma Karakol ..., R. 1338, 45).

Kitapçıkta, tutuklamanın yer ve mekânları konusunda da bir takım bilgilere rastlamaktayız. Jandarma; tren istasyonlarında, kahvehanelerde, sinema salonlarında ve lokantalar gibi genel yerlerde diğer vatandaşları rahatsız etmeyecek şekilde tutuklama yapabilir. Aynı şekilde; cami, kilise ve havra gibi ibadethanelerin içinde de tutuklama yapabilir. Ancak, ibadet eden diğer vatandaşların rahatsız edilmemesinin yanında kutsal sayılan belli yer ve makamlara karşı da saygılı davranılması gerekir. İbadethanelerde bulunan esirin "eşirra" ibadetini bitirmesi beklenmesi ve mümkünse dışarıda tutuklanması tavsiye edilmektedir (Jandarma Karakol ..., R. 1338, 39-40).

SONUÇ

Jandarma teşkilatının başlangıçta yetki ve sorumlulukları sınırlıydı. 1890'lı yıllarda Balkanlarda ve daha sonra Ege ve Suriye bölgesinde ortaya çıkan eşkıyalık, çetecilik ve komitacılığın artmasına bağlı olarak yetki ve sorumlulukları arttırılmıştır. İkinci Meşrutiyet sonrasındaki gelişmelere bağlı olarak başlayan sürekli savaş ortamı, jandarma teşkilatının daha da yetkilendirilmesini sağlamıştır. Bu süreç içerisinde jandarma ile ilgili onlarca kanun, emir ve talimname yayınlanmıştır.

Yayınlanan bu emirlerin büyük bir kısmı, uzun ve dili itibarıyla çok ağırdır. Bunların bir araya getirilmesi, personel tarafından anlaşılması ve uygulanabilirliği dönemin savaş hali nedeniyle çok zordur. Ele aldığımız rehberin, 1922 yılında Ankara Hükümeti tarafından mevcut kanun, emir ve talimnamelerin gerektirdiği hususları bir araya getirmek ve bunları basitleştirmek suretiyle jandarmanın gerek uygulamalarında ve gerekse eğitimlerde bir kılavuz olarak kullanmasını sağlamak amacıyla hazırlandığı anlaşılmaktadır.

Bu sebeple, incelediğimiz "Jandarma Karakol Kumandanlarına Rehber" adlı kitapçıkta, dönemin taşradaki jandarma karakollarındaki erlerin eğitimi, öğretimi ve vatandaşla olan ilişkileri açısından ele alınmıştır. Bu rehberde, jandarmanın eğitim ve öğretiminin, nazari bilgileri ezberletmekten ziyade uygulamalı olarak yapıldığı görülmektedir. Bu eğitimlerde, jandarma erlerinin sadece kişisel eğitimleriyle yetinilmeyip, aynı zamanda vatandaşın eğitilmesi ve çevrenin korunmasının da sağlanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

İncelediğimiz dönemde, Jandarmanın halkla ilişkileri konusuna bakıldığında, vatandaşla olan ilişkilerin saygıya dayalı bir ortamda geliştirilmesinin istendiği görülmektedir. Bu sebeple din ve mezhep ayırımı yapmadan herkese eşit şekilde davranılması hususu sık sık tekrarlanmıştır. Bu kapsamda, ibadethanelere ve din adamlarına saygılı davranılması gerektiği önemle vurgulanmıştır.

KAYNAKÇA

Atatürk İle İlgili Arşiv Belgeleri (1911-1921 Tarihleri Arasına Ait 106 Belge). T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No: 1, Gn.No: 060, Ankara.

Ayışığı, Metin (2013). *Mareşal Ahmet İzzet Paşa, Askeri ve Siyasi Hayatı*. Ankara: TTK Basımevi.

Bingöl, Sedat (2011). Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'tan Sonra Kriminallik Tespit Yöntemlerine Dair Notlar ve Belgeler. *Belleten*, C. LXXV, Sayı 274.

Çadırcı, Musa (1985). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Ülke Yönetimi. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C. I, İstanbul, İletişim Yayınları.

Çanlı, Mehmet (1994). *Milli Mücadele döneminde Türk-Yunan esirleri ve mübadelesi (1920-1923)*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Düstur II. Tertip (R.1329). C. 1, İstanbul: Dersaadet, Matbaa-ı Osmaniye.

Düstur I. Tertip (1939). C. 6, Ankara: Devlet Matbaası.

Jandarma Karakol Kumandanlarına Rehber (R. 1338). İstanbul.

Özger, Yunus (2011). Tanzimat Sonrası Osmanlı Kara Ordusunda Emeklilik İşlemlerine Dair Yapılan Düzenlemeler ve 1881 Tarihli Tekâüt Kanunnamesinin Tahlili. *SÜ Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 30.

Sedad (R. 1338). *Üsera ve Mülteci İsticraabâtı Hakkında Muhtara*. İstanbul: Erkan-ı Harbiye Mektebi Matbaası.

Silahlı Kuvvetler İçin Savaş Hukuku Bilgisi (1987). Ankara: Genelkurmay Yayını.

Bıyıklıoğlu, Tevfik vd. (1962). *Türk İstiklal Harbi*. C. 1, *Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, Ankara: Gnkur. Basımevi.

- Türkmen, Zekeriya (2002). *Yeni Devletin Şafağında Mustafa Kemal (Ekim 1918 -Ocak 1920)*. Ankara: ATAM Yayınları.
Türkmen, Zekeriya (2011). *Mütareke Döneminde Ordunun Durumu ve Yeniden Yapılanması (1918-1920)*. Ankara: TTK Basımevi.
Yavaş, Cengiz (2015). Türkiye’de Devriye Hizmetleri İle Suç İlişkisinin İncelenmesi: Gölbaşı Örneği. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Mayıs 2015, 4 (1), 21-53.

- ۹۵ -

فهرست

مجموعه عمومی

- ۲ - قره قورق قومدا تاراج و حجاب
- ۳ - ژاندارمه تشكىلاتى
- ۶ - ژاندارمه مکتبلىرى
- ۷ - سلسله مراتب
- ۹ - رسم نظام
- ۱۲ - مەلۇم - شەرىھە چىقىمى
- ۱۳ - تاشقان طرفىدىن دوقۇمۇلانىڭ
- ۱۳ - بۇ ژاندارمه ساپىدە مەلۇماتىغا ئاساس قىلىپ، بۇ ژاندارمىنىڭ تەسىرىنىڭ ھەرىكەت ئىدىيەسىگە تەۋر
- ۱۵ - آ - بەجىك، ۋا ئىدارە بەجىك بىر مەھۇمە قارىشى چىقارغان ھەسرەتتە قۇربانلارنى خەتتە.
- ۱۵ - ژاندارمه خەدەت ووظىلىرى
- ۱۸ - پىداھە و سواری ژاندارمه
- ۱۸ - جىن رەئىيە مۇسەبەسىر قورۇلغاندا
- ۲۰ - ژاندارمه قورالدىنك اھالى ايلە تاشقان

